

Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunnalle

Viite: Sosiaali- ja terveysvaliokunta perjantai 27.11.2015 klo 09:00 / HE 70/2015 vp / Asiantuntijapyyntö

Asia: Lapsiasiavaltuutetun lausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi lapsilisälain ja elatustukilain 4 §:n muuttamisesta (HE 70/2015 vp)

Lapsiasiavaltuutetun tehtävänä on arvioida ja edistää lapsen oikeuksien toteutumista Suomessa. Työn perustana on YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus (SopS 59 ja 60/1991), joka on lailla voimaan saatettu ihmis-oikeussopimus. Lapsiasiavaltuutettu arvioi hallituksen esitystä lapsen oikeuksien yleissopimuksen näkökulmasta.

Hallituksen esityksen keskeiset ehdotukset

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi lapsilisälakia poistamalla lapsilisän indeksisidonnaisuus pääministeri Sipilän hallitusohjelman mukaisesti 1.1.2016 alkaen.

Lapsiasiavaltuutetun kannanotot

Perustelut lapsiasiavaltuutetun kannanotoille

Lapsen oikeuksien yleissopimus koskee kaikkia alle 18-vuotiaita, ellei lapseen soveltuvien lakien mukaan lapsi ole saavuttanut täysi-ikäisyyttä aikaisemmin (1 artikla). Lapsen oikeuksien yleissopimuksen 4 artiklan mukaan sopimusvaltiot ovat sitoutuneet ryhtymään kaikkiin tarpeellisiin lainsäädännöllisiin, hallinnollisiin ja muihin toimiin yleissopimuksessa tunnustettujen oikeuksien toteuttamiseksi.

Lapsen oikeuksien yleissopimusta tulee tulkita kokonaisuutena. Yleissopimuksen täytäntöönpanoa ja toteutumista valvovan YK:n lapsen oikeuksien komitean mukaan lapsen etu toteutuu, kun kaikki yleissopimuksessa taatut lapsen oikeudet toteutuvat.¹

Lapsen oikeuksien komitea on määritellyt seuraavat artiklat perustavanlaatuisiksi yleisperiaatteiksi koko lapsen oikeuksien yleissopimuksen täytäntöönpanossa:

- **lapsen edun ensisijaisuus** kaikissa julkisen tai yksityisen sosiaalihuollon, tuomioistuinten, hallintoviranomaisten tai lainsäädäntöelimien toimissa, jotka koskevat lapsia (3(1) artikla)
- lapsen **oikeus syrjimättömyyteen** ilman minkäänlaista lapsen, hänen vanhempiansa tai muun laillisen huoltajansa ominaisuuteen tai muuhun seikkaan perustuvaa erottelua (2 artikla)

- lapsen **oikeus osallistua**, vaikuttaa ja tulla kuulluksi ikänsä ja kehitystasonsa edellyttämällä tavalla, erityisesti lapselle on annettava mahdollisuus tulla kuulluksi häntä koskeissa oikeudellisissa ja hallinnollisissa toimissa joko suoraan tai edustajan tai asianomaisen toimitelimen välityksellä (12 artikla)
- lapsen **oikeus elämään sekä henkiinjäämiseen ja kehittymiseen** mahdollisimman täysimääräisesti (6 artikla)

Muita hallituksen esityksen kannalta keskeisiä artikloja ovat:

- sopimusvaltion velvollisuus tukea vanhempia heidän kasvatustehtävässään (19 (2) artikla)
- lapsen oikeus nauttia sosiaaliturvasta (26 artikla)
- lapsen oikeus hänen kehityksensä kannalta riittävään elintasoon (27 artikla)

Suomen perustuslain (731/1999) 22 §:n mukaan julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen. Säännös ulottaa julkisen vallan turvaamisvelvollisuuden perustuslain 2 luvussa säädettyjen perusoikeuksien ohella myös Suomea velvoittavissa kansainvälisissä sopimuksissa turvattuihin ihmisoikeuksiin. Turvaamisvelvoite ulottuu siten myös lapsen oikeuksien yleissopimuksessa taattuihin oikeuksiin.

Perustuslaki takaa lapselle oikeuden tasa-arvoiseen kohteluun yksilönä ja oikeuden vaikuttaa itseään koskeviin asioihin (6 § 2 mom). Julkisen vallan on tuettava perheen ja muiden lapsen huolenpidosta vastaavien mahdollisuuksia turvata lapsen hyvinvointi ja yksilöllinen kasvu (19 § 3 mom).

YK:n lapsen oikeuksien komitea esitti Suomen viimeisintä määräaikaista raporttia (2011) koskeissa päätelmissään huolensa siitä, että köyhien lasten ja lapsiperheiden, erityisesti alle 3-vuotiaisten lasten, määrä on yli kaksinkertaistunut viimeisen kymmenen vuoden kuluessa ja että lapsilisät ja vanhempien etuudet ovat tosiasiallisesti vähentyneet määrällisesti. Komitea kehotti Suomea tehostamaan pyrkimyksiään tukea vähävaraisia perheitä, myös nuorten perheiden lapsia, yksinhuoltajia ja monilapsisia perheitä sekä takaamaan kaikille lapsille oikeuden riittävään elintasoon.²

Arvio hallituksen esityksen ehdotuksista

Lapsiasiavaltuutettu katsoo, että hallituksen esityksen ehdotus lapsilisän indeksisidonnaisuuden poistamisesta heikentää lapsiperheiden toimeentuloa ja siten vaarantaa lasten oikeuksien toteutumisen, erityisesti pienituloisten, monilapsisten ja pienten lasten perheiden sekä yksinhuoltajaperheiden kohdalla. Se edistää vanhempien taloudellisen asemaan perustuvaa lasten eriarvoisuutta. Lapsilisän ostovoiman heikennys lisää osaltaan lapsiperheiden köyhyyttä. Vanhemmilla on entistä huonommat lähtökohdat turvata lapsen hyvinvointia ja kehitystä.

Lapsiasiavaltuutettu pitää hyvänä, että hallituksen esitykseen on sisällytetty lapsivaikutusten arviointi. Vaikutusarvioinnissa on huomioitu verotuksen lapsivähennyksen poistumisen ja nyt kyseessä olevan lapsilisän indeksisidonnaisuuden poistamisen yhteisvaikutus. Lisäksi on todettu sosiaaliturvan merkittävä rooli erityisesti pikkulapsiperheiden menojen kattamisessa ja käytettävissä olevien tulojen niukkuuden vaikutuksia lasten arkipäivässä.

Vaikutusarvioinnissa olisi huomioitava myös muut suunnitteilla olevat muutokset, jotka vaikuttavat lapsiperheisiin ja heidän taloudelliseen asemaansa. Tällaisia ovat muun muassa varhaiskasvatusoikeuden rajaaminen, varhaiskasvatuksen maksujen korottaminen, aamu- ja iltapäivätoiminnan enimmäismaksujen kaksinkertaistaminen sekä koulutuksen rahoitukseen kohdistettavat leikkaukset. Kokonaisvaikutuksia tulisi

arvioida kattavasti huomioiden kaikki suunnitellut muutokset ja erilaissa tilanteissa elävien lapsiperheiden näkökulmasta.

Hallituksen esityksen vaikutusarvioinnissa todetaan ainoastaan suunnitteilla olevien heikennysten negatiivisia vaikutuksia lapseen ja lapsiperheisiin. Lapsivaikutusten arvioinnin perusteella tulisi päätyä ratkaisuun, joka parhaiten toteuttaa lapsen edun ensisijaisuuden periaatetta. Hallituksen esityksen vaikutusarvioinnin perusteella ei voida todeta, että valmistelussa olisi huomioitu lapsen etua ensisijaisena harkintaperusteena. Lapsiasiavaltuutettu katsoo, että esitys ei täytä lapsen oikeuksien sopimuksessa sopimusvaltiolle asetettuja velvoitteita.

Jyväskylässä 26.11.2015

Tuomas Kurttila
Lapsiasiavaltuutettu

Merike Helander
Lakimies, lapsiasiavaltuutetun toimisto

¹ http://lapsiasia.fi/wp-content/uploads/2015/03/CRS_14.pdf

² CRC/C/FIN/CO/4*, 7.9.2011, kohdat 49-50.